

DOI <https://doi.org/10.32782/2310-0583-2022-48.04>

КОМПОЗИТОР ПРО КОМПОЗИТОРА. НОВІ ВИДАННЯ ПРО МУЗИКУ

Володимир Грабовський – музикознавець, викладач Дрогобицького музичного коледжу ім. В. Барвінського, голова Дрогобицької організації НСКУ

Валентин Сильвестров. Дочекатися музики. Лекції-бесіди. За матеріалами зустрічей, організованих Сергієм Пілютиковим. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 376 с.

Лінії – перехрестя – акценти. Бесіди, статті, матеріали. (Ідея, укладання, загальне редагування, коментарі і примітки Олександра Щетинського). Харків: «Акта», 2017. 780 с.

In memoriam. Композитор Володимир Загорцев. Статті, листи, спогади. Матеріали до біографії. Ідея, упорядкування, загальна редакція та коментарі – Олексій Войтенко. Київ : Видавництво «Фенікс», 2021. 280 с.

Професійна музична творчість концентрується на особі композитора – людини, яка складає музику. Зрозуміло, йдеться про музичну творчість широкого засягу – в найрізноманітніших жанрах, стилях, формах класичної (академічної, серйозної) музики. В історії європейської та світової музичної культури налічуються сотні композиторських імен, що впродовж сторіч komponували в обраних напрямках і своєю діяльністю робили честь тій чи іншій національній спадщині. Лише одиницям із них судилося прославитися, стати відомими, подолавши кордони своєї держави. Суспільно-політичні, історичні обставини і в цьому аспекті мали значення, іноді вирішальне, але основну роль тут відігравав, крім іншого, талант цієї особи. Імена цих відомих у світі творців перелічувати не варто – вони широко відомі. Втім, цікавим є факт ставлення (чи оцінювання) того чи іншого композитора, його доробку не лише з боку фахівців – музичних критиків, музикантів-виконавців, але й з погляду іншого композитора, насамперед сучасника. Історія європейської музики знає чимало прикладів неадекватних, скажімо, відносин між композиторами. Іноді це справляло враження т. зв. «війни». Пригадаю лише факти конфлікту «глюккістів-пічіністів» чи не завжди привітні стосунки між Р. Вагнером і Д. Верді. Зрозуміло, такі «війни» вочевидь носили миролюбний характер, більше того – вони сприяли дальшому розвитку музичної культури в тому чи іншому національному контексті. Відомо, приміром, що

італієць Ніколо Пічіні, гарячий противник оперової реформи Хрестофа Глюка, в останній період своєї творчості навіть застосовував деякі його прийоми. Звичайно, між композиторами-сучасниками були й доброзичливі, творчі зносини і вони теж мають суспільний розголос.

В українській музиці ХХ сторіччя пригадаю факти приятних стосунків між Б. Лятошинським і Л. Ревуцьким, а у Львові – між С. Людкевичем і В. Барвінським. Двоє з названих львів'ян, крім того, що були відомими композиторами, у своїй діяльності значну увагу приділяли музикологічній сфері: здійснювали наукові дослідження, займалися музичною критикою, не цурались публіцистики. Більше того – у своїх публікаціях неодноразово писали один про одного. Окремі факти чи події музичного життя, віддзеркалені в друкованому слові, так чи інакше є свідченням рівня музичного життя нації. Коли з'являються окремі видання – збірники чи монографії, присвячені тому чи іншому композиторові, у цивілізованій країні це завжди подія. А коли їх автором є композитор – це знакове явище. Важливо те, що композитор – автор дослідження – бере на себе місію музиколога-критика, аналітика, редактора. Володіючи технологією сучасної музичної композиції, цей автор мимоволі зіставляє своє бачення, свій стиль, уподобання до іншого композитора. У цьому контексті виникають, мабуть, багато відгалужень-нюансів осмислення явища. Останнім часом українська музична скарбниця поповнюється новими аналітичними розвідками різного рівня про композиторів України та інших країн. Втішним є факт виходу у світ трьох ґрунтовних видань про сучасних українських композиторів, авторами (редакторами, укладачами) яких є власне композитори, молодші колеги. В центрі їхньої уваги – представники т. зв. школи «київського авангарду», учні Бориса Лятошинського. Це – Леонід Грабовський, Валентин Сильвестров і Володимир Загорцев (1944–2010) – нині відомі у світі представники нової української музики. Незважаючи на зосередженість авторів-укладачів на представниках однієї – київської – композиторської школи, згадані дослідження мають своєрідні

«обличчя», що вирізняють кожного і висвітлюють широке коло проблем сучасної європейської музики.

Зосереджусь на найбільш об'ємній книзі колишнього харків'янина Олександра Щетинського, присвяченій відомому композиторові Леоніду Грабовському. Саме про нього сучасна композиторка Алла Загайкевич пише, що це – «одна з найпарадоксальніших постатей сучасної української музики. Композитор, для якого мистецтво – це завжди «нове мистецтво», а бути мистцем – означає прокладати свій шлях у ньому» (с. 349). Зрештою, прокладання свого шляху в мистецтві – це мрія-мета кожного композитора, а риси парадоксальності у творчості можна також відшукати у багатьох авторів, в т. числі й представників київської школи. Важливо інше: кожен із композиторів, ініціаторів-редакторів згаданих досліджень, ставлячи перед собою дещо незвичну мету – торкнутися творчої «кухні» іншого композитора, мусив достатньо глибоко пізнати її таїни. О. Щетинський здійснив це, багато чого розкривши в опублікованих бесідах із Л. Грабовським, що розділені на дві частини: «Час і люди» і «Твори». Втім, щось подібно є і в книзі про В. Сильвестрова, але різниця полягає в тому, що С. Пілютиков зосередився на вичерпному використанні матеріалів публічних лекцій-бесід на основі творчих зустрічей, які сам організував із композитором.

Видання відкривається публікацією поезії Миколи Бажана «Ніч на Івана Купала», створеної, як зазначає письменник після прослухання симфонії Леоніда Грабовського:

...Хай світанкове lento
Почую я й зрадію, бо збагну
Прадавньої замшілої легенди
Таку наївну й мудру таїну.
(фрагмент)

Важливою складовою частиною у дослідженні про Л. Грабовського є низка статей про нього, як і авторське бачення своєї праці (у статті «Мій метод», попередньо опублікованої в наукових збірниках та часописах, О. Щетинський виправив усі неточності і глибоко опрацював її зміст).

Серед авторів статей про Л. Грабовського – Світлана Савенко, Алла Загайкевич, Олександр Грінберг, Ігор Пясковський. Саме останній приділив творчості композитора найбільше уваги (у п'яти статтях). «Чотири українські пісні» для мішаного хору і великого симфонічного оркестру Л. Грабовський написав у 1959 році. Це – його

дипломна робота, присвячена Л. Ревуцькому, з яким молодий композитор радився (вивчав у нього поліфонію). Як пише І. Пясковський, «Чотири українські пісні» – показовий та етапний твір у розвитку сучасної української музики. До речі, після тривалої перерви нині твір отримує чимраз більшого поширення: був виконаний у Львові (під орудою О. Линів) і в червні 2022 року в Дармштадті. В інших статтях про Л. Грабовського, на думку О. Щетинського, заторкнуті важливі параметри творчого методу композитора: «константи стилю» (С. Савенко); «додекафонія у його творчості» (О. Грінберг) та публіцистика (І. Пясковський).

Листи мистця будь-якої гуманітарної сфери це – документальні свідчення епохи. Ініціатор видання наводить значний розділ листів Л. Грабовського до відомих особистостей США (В. Балей, Н. Корндорф), Росії (С. Савенко, Е. Денісов), а також листи польських композиторів (В. Лютославський, К. Сероцький) до нього: «Його листування з друзями – це зворушливий, подеколи пронизливий документ епохи, незамінне джерело достовірної інформації від очевидця і учасника подій» (с. 12).

Монографія О. Щетинського про Л. Грабовського «Лінії – перехрестя – акценти» оздоблена необхідними для такого видання розділами – вичерпним списком музичних творів та покажчиком імен. В ньому подані не лише імена, а й назви композицій зарубіжних творців, що присутні в бесідах двох композиторів й творять цікаве тло. Тут знакові імена: від Й. С. Баха, Г. Берліоза до Л. Беріо; від А. Веберна Е. Вареза, П. Булеза – до І. Стравінського... Ще однією рисою книги є розлогі примітки, коментарі, скрупульозно, до найдрібніших фактів прослідковані, уперше вивірені й складені О. Щетинським. Крім згаданого вірша М. Бажана, як епіграф вміщеного на початку видання, на його завершення вміщено поему-баладу Р. М. Рільке «Дума про кохання і смерть корнета Крістофа Рільке», перекладену Л. Грабовським з німецької і опубліковану у «Всесвіті» в 1973 році.

Акцентуючи увагу на одній з монографій про сучасну українську музику, можна зазначити таке: за всієї спрямованості та творчої мети ці видання відрізняються не лише обсягом. Ініціатива та активна участь композиторів С. Пілютикова, О. Щетинського, О. Войтенка – ініціаторів і редакторів, об'єднує як увага та цікавість до спадщини своїх старших колег, так і особлива любов і пошана до музики та її творців.